

„VESELE” OSAMDESETE KROZ PRIZMU TELEVIZIJSKE SERIJE *CRNO-BIJELI SVIJET**

Apstrakt: Ovaj rad se bavi istraživanjem predstave o osamdesetim godinama u SFRJ na primeru igrane serije *Crno-bijeli svijet*. Osnovna teza glasi da su osamdesete svojevrsan kulturni konstrukt čija se značenja kontinuirano (re)produkuju na relaciji proizvođač-potrošač, u ovom slučaju autor serije – publika. U radu se teži ukazivanju na proces konstruisanja pomenutog perioda kroz otkrivanje značenja koja mu se pripisuju, kao i pružanju odgovora na pitanje zašto bi osamdesete kao takve bile relevantna antropološka tema. Materijal za analizu pored epizoda same serije, čine komentari gledalaca dobijeni praćenjem diskusije u okviru internet foruma pod nazivom *Forum.hr*.

Ključne reči: televizijska serija, antropologija, osamdesete, SFRJ, internet forum, novi talas, *Crno-bijeli svijet*

Uvod

Osamdesete godine u SFRJ iz današnje perspektive predstavljaju veoma interesantan period. S jedne strane period od pre nešto više od tri decenije bi se mogao okarakterisati kao bliža prošlost budući da su sećanja na tu epohu relativno sveža ili se bar tako čini. Brojne izložbe, publikacije, dokumentarni filmovi, igrane serije govore u prilog tom interesovanju. Analizom serije *Crno-bijeli svijet* nastojim najpre da utvrdim koju predstavu osamdesetih autori serije nude, a na koji način je, pak, gledaoci vide, te kako se prema toj predstavi odnose. Osnovna istraživačka pitanja se odnose na to koja značenja publika pridaje ovom periodu, da li ga pozitivno vrednuje ili ne (kao i seriju), kao i

1 marija.ajduk@f.bg.ac.rs

* Rad je rezultat istraživanja u okviru projekta „Transformacija kulturnih identiteta u savremenoj Srbiji i Evropska unija” (177018) finansiranog od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

utvrđivanje koji to elementi čine osamdesete u njihovim mislima. Serija je u radu posmatrana kao medij posredstvom kojeg gledaoci formiraju određenu sliku o specifičnom periodu. Autori serije su u nju utisnuli određenu poruku, koju zatim gledaoci na različite načine prihvataju i tumače. Pomenuta serija samim tim predstavlja pogodan materijal za analizu budući da je izazvala bujice komentara na internetu što s jedne strane govori o zainteresovanosti publike za samu seriju, odnosno epohu bilo da su reakcije pozitivne ili negativne, dok sa druge predstavlja ukrštanje tuđih sa individualnim sećanjima koja se ne moraju uvek podudarati što samo govori o tome koliko pogled na jedno vreme može biti raznolik.

Osnovni izvor materijala za analizu predstavlja internet forum pod nazivom *Forum.hr* sa temama *Crno bijeli svijet ili kako smo živjeli u 80ima* i *Crno-bijeli svijet*. Iako je bilo moguće naići na još nekolicinu foruma, opredelila sam se samo za ovaj jer svojim temama direktno dotiče proučavanu temu, a i broji veliki niz komentara što doprinosi šarolikosti diskusije.

Proizvodnja značenja kroz televizijske serije

Televizijske serije kao jedan od vidova popularne kulture, predstavljaju važan i sveprisutan segment svakodnevnog života bilo posredno ili neposredno, odnosno bez obzira na to da li osoba aktivno prati samu seriju ili o njoj saznaje i sluša od drugih (npr. društvene mreže su danas postale veoma koristan izvor informacija). Neretko se dešava da su aktuelne serije, poput planetarno popularne *Igre Prestola* (*Game of Thrones*), svakodnevna tema razgovora i diskusija među kolegama, prijateljima, na društvenim mrežama. Serija poput ove, koja se sastoji iz više sezona koje se emituju jednom godišnje, ne samo da je predmet razgovora i interesovanja tokom emitovanja i između sezona, već u pravom smislu te reči postaje deo svakodnevice kroz različite tematske događaje. Konkretno, pomenuta serija je pokrenula čitavu mrežu aktivnosti poput koncerata, ali i organizovanog igranja uloga iz serije u stvarnom životu. Trenutno je aktuelan audiovizuelni spektakl pod nazivom *The Game of Thrones Live Concert Experience*² koji se organizuje u više gradova u SAD i Kanadi. Događaj je zamišljen kao audiovizuelni prikaz same serije čiji je cilj da posetioca muzikom i pokretnim slikama učini delom same serije stvarajući specifičnu atmosferu izvedbom brojnog orkestra, ali i ogromnim LED ekranima na kojima se emituju pojedine ključne scene (mahom borbene) i samim tim stvara osećaj uključenosti u samu radnju. Drugi način na koji gledaoci direktno mogu postati deo neke serije jeste fenomen pod nazivom *larp* (*live action role play*) ili uživo igranje uloga. Naime, fanovi serije putem društvenih mreža stupaju u kontakt, razmenjuju ideje i priključuju se organizovanim *larp* događajima koji

2 Više o samom događaju videti na internet stranici: <http://www.gameofthronesconcert.com/>, 2.2.2017.

podrazumevaju kostimiranje i aktivno igranje određenih uloga iz serije u stvarnom vremenu (dakle ne *online*). Tako i *Igra prestola* ima svoja larp okupljanja³. Aktivnosti poput ovih potpomažu da se oko serije razvije klupko značenja čijim razmatranjem serija postaje deo naše svakodnevice.

Televizijska serija kao medij poslednjih godina naročito dobija na značaju budući da polako „preotima” slavu filmu kao formatu, te se sve češće može čuti kako su „serije postale novi filmovi”⁴. Serija je nešto što se duže gleda odnosno kontinuirano prati iz nedelje u nedelju (a sezone iz godine u godinu), te se samim tim prolongira uživanje i omogućava dublje ulaženje u samu srž narativa i karaktera. Redovno gledanje serije omogućava da se gledalac saživi sa likovima odnosno da se za njih svesno ili nesvesno „veže”. Prednost serije u odnosu na film ogleda se i u tome što epizode traju maltene duplo kraće nego film, što u današnjoj sveopštoj trci sa vremenom može doprineti opredeljenju da se veće posveti pre seriji nego filmu⁵. Nije nebitan podatak da su i finansijeri prepoznali uspon serije naspram filma, te se sve veći budžet izdvaja za ovaj televizijski format, a samim tim i okupljaju poznati glumci⁶. Isto tako, zapažen je i obrnuti proces, odnosno sve veći broj glumaca koji ostaju upamćeni pre svega po ulozi u nekoj od serija⁷. Naposletku, serija je format koji je sve više dostupan putem pretplate na kanale velikih televizijskih kuća poput HBO ili streaming servisa kao što je Netflix.

Kao popularan medij, televizijska serija postaje veoma uticajna (v. Đurković 2005, Krstić 2009, Banić Grubišić 2013). Taj uticaj se ogleda u mogućnosti kreiranja i prezentovanja određene predstave (o nekom vremenu, načinu života i sl.) koja potom biva usvojena od strane velikog broja ljudi, a zatim iznova reprodukovana kroz različita značenja koja joj ti ljudi utiskuju. Naime, svaki gledalac seriju prati sa određenim životnim iskustvom, očekivanjem koji umnogome određuju način na koji će radnja biti shvaćena i prihvaćena. Televizijske serije na taj način, kroz kontinuirano (re)kreiranje poruka komuniciraju sa publikom i u toj komunikaciji se stvaraju značenja. Sličan primer se može naći i u muzici. Određena pesma uvek sa sobom nosi i posebnu poruku, među-

3 V. npr. <http://www.larping.org/tag/game-of-thrones/>, <https://www.facebook.com/events/728022143973855/>

4 Tekst dostupan na: <http://www.danubeogradu.rs/2016/04/zasto-su-serije-postale-novi-filmovi/>, sajt posećen 9.1.2017.

5 Mada to takođe može biti svojevrсни paradoks jer uz mogućnost praćenja serije na *stream* portalima ili navici da se sačeka emitovanje nekoliko epizoda, možda čak i cele sezone, pa da se tek onda pogleda „u komadu”, vreme provedeno ispred ekrana je zapravo duže, ali isto tako i intenzivira doživljaj same radnje.

6 Glumac Entoni Hopkins (Anthony Hopkins) igra glavnu ulogu u novoj seriji HBO produkcije *Zapadni svet* (Westworld). Serija *Fargo* je takođe okupila poznata imena kao što su Bili Bob Thornton (Billy Bob Thornton), Ijan Mekgregor (Ewan McGregor), Kirsten Danst (Kirsten Dunst), Martin Friman (Martin Freeman) itd.

7 Benedikt Kamrbeč (Benedict Cumberbatch) po ulozi u novijoj verziji serije *Šerlok Holms*, Mejsi Vilijams (Maisie Williams) po ulozi Ajre Stark iz *Igre prestola*, Brajan Kranston (Bryan Cranston) po hemičaru iz serije *Čista hemija* (Breaking Bad) i mnogi drugi.

tim razumevanje te poruke može varirati ne samo od slušaoca do slušaoca već i na relaciji stvaralac (umetnik) – slušalac (publika), pri čemu se enkodirana i dekodirana poruka ne moraju nužno podudarati. Upravo se u tome krije interesovanje antropologa za popularnu kulturu, medije pa i televizijsku seriju⁸:

„Istraživačka pitanja koja interesuju antropologiju medija su, između ostalog, koja značenja ljudi konstruišu iz predstava i zvukova posredovanih masovnim medijima, koji novi oblici socijalne interakcije su omogućeni razvojem i ‘dostupnošću’ medijskih tehnologija, kakvu ulogu masovni mediji imaju u oblikovanju socijalnih odnosa i kolektivnih identiteta, kako ljudi koji su tokom istorije bili ‘isključeni’ iz medijske produkcije koriste medije da bi ostvarili političke i kulturne ciljeve, kako masovni mediji predstavljaju i oblikuju kulturne vrednosti unutar datog društva...” (Banić Grubišić 2013, 142).

Pored toga što se na osnovu njih konstruiše mnoštvo značenja i identiteta, serije mogu da se posmatraju i kao osvrt na aktuelno društvo, odnosno:

„Istražujući TV serije, istražujemo i savremeno društvo/društva, bilo da serije posmatramo kao refleksije stvarnih društvenih odnosa ili kroz prizmu recepcije među publikom” (Kovačević, Brujić 2014, 399).

Nataša Simeunović Bajić primećuje kako se putem medija konstruišu i rekonstruišu slike prošlosti kako bi se osmislila sadašnjost (2012, 208). Dakle, antropološko interesovanje za TV seriju kao medij može podrazumevati proučavanje aktuelnog društva, ali i osvrt na prošlost kako bi se rekonstruisala aktuelna svakodnevnica. Jedna od osnovnih karakteristika televizijske serije koja je kvalifikuje za antropološka proučavanja jeste komunikativnost odnosno uticaj na gledaoca pri čemu se, u sadejstvu sa prikazanim proizvode identiteti, bilo da su individualni ili kolektivni. Kolektivni identitet se odnosi na grupno povezivanje među ljudima a koje za osnovu ima elemente iz same serije (poznati dijalozi, prepoznatljivi likovi, radnja sa kojom se identifikujemo i sl.). Đurković na tu temu kaže da:

„...domaće televizijske serije, nastale u poslednjih četrdesetak godina, predstavljaju jedan od stubova ne samo opšte kulture već i kolektivnog sećanja ljudi s ovog prostora” (Đurković 2005, 358).

Serija tako može biti shvaćena kao medij na osnovu kojeg je moguće zaveriti u prošlost odnosno tu prošlost iznova konstruisati kroz deljene predstave. Na osnovu određenih elemenata popularne kulture poput toga koja se muzika slušala, koje su se serije i filmovi i muzičke emisije gledali, štampa pratila, konstruišu se identiteti, najpre individualni, a nakon međusobnog prepoznavanja i grupnog označavanja i kao kolektivni. Gledaocu serije postaje važno da u samoj radnji i među karakterima prepozna nešto poznato i da se kroz to prepoznavanje identifikuje sa konkretnim vremenom i prostorom (bilo da je reč

8 Za pregled bavljenja medijima i televizijskom serijom kao fenomenom u antropologiji pogledati Banić Grubišić 2013, Kovačević, Brujić 2013, 2014.

o geografskom ili, pak, kulturnom prostoru). Tako shvaćena identifikacija na relaciji televizijska serija-publika predstavlja okosnicu ovog rada. Osećanje pripadnosti se, konkretno, posmatra kroz analizu serije *Crno-bijeli svijet* koja nudi jedan prikaz osamdesetih godina prošlog veka u SFRJ, a kroz analizu foruma koji za temu imaju samu seriju, pokušala sam da utvrdim pomenuti odnos, kao i elemente koji čine osamdesete godine iz njihovog sećanja.

***Crno-bijeli svijet* osamdesetih**

Seriya *Crno-bijeli svijet* se sastoji iz dve sezone koje su emitovane 2015. i 2016. godine na Prvom programu Hrvatske televizije⁹. Radnja serije se odvija u Zagrebu na samom početku 1980. godine (prva sezona) i prvih godina osamdesetih, tačnije 1981. i 1982. (druga sezona). Već sama uvodna špica koja predstavlja vizuelni kolaž života u gradu (slike ljudi na ulicama, u redovima, u saobraćaju, ispred kafića, na koncertima, ljudi koji šetaju parkom, majka koja šeta bebom u kolicima i sl.) naglašava momenat svakodnevice koji predstavlja srž same serije. Naime, priča prati dve zagrebačke porodice i njihovu svakodnevnicu pa se tako od epizode do epizode prikazuju različiti doživljaji i dešavanja u životu glavnih karaktera kao što su služenje vojnog roka, prve ljubavi, situacije na poslu, odnos sa komšilukom, izlasci u klubove, organizovanje svirki, odlasci na utakmice, proslave Nove godine, Prvog maja i tome slično. Dakle, akcenat je na samoj svakodnevici i svakodnevnim zgodama i nezgodama glavnih likova. Politički i društveni aspekt radnje teče paralelno sa glavnom radnjom (npr. bolest i smrt druga Tita na samom početku serije, organizovanje radnih akcija i dr.). Interesantno je da u seriji ne postoji jedan glavni karakter već ih je više, te se tako u zavisnosti od epizode do epizode radnja serije premešta i fokusira sa jednog na drugog lika (Kipo, Žungul, Marina, Una, Žac, Ksenija, Jagoda, Jura) i na ono što se njemu/njoj dešava u tom trenutku, bilo da je naglasak na složenom emotivnom odnosu između Kipa i Marine, tinejdžerskim bubicama mladoga Žaca koje izluđuju njegovu majku Kseniju, ili pak Uninom pank bendu sa kojim pokušava da se probije na sceni. Početak serije obeležio je Kipov dolazak iz vojske na doček nove 1980. godine kući u Zagreb. Radnja serije je pitka, neopterećujuća pa bi se stoga moglo reći da sama serija ima zabavni karakter. Teme poput upisa deteta u školu, prijemnog ispita na fakultet, traženja posla, ljubavnih problema, druženja, proslava čine simboličku mrežu oko koje se plete radnja serije i koja je u tolikoj mjeri svakodnevna da se gledaoci sa njom mogu lako identifikovati („ovako sam se ja oblačila”, „ovu muziku sam i ja slušao”, „i sama sam išla u tu školu” itd.). Identifikacija se može odvijati ne samo među onima koji se sećaju osamdesetih, već i među onima koji ovaj period upoznaju posredno, iz priča starijih ili serije poput ove.

9 Autor serije je Goran Kulenović, produkcijska kuća Interfilm, a glavni sponzor HRT (Hrvatska radiotelevizija).

Sama serija, odnosno radnja i likovi nisu napravljeni u nostalgичnom duhu, međutim, nostalgija je upravo jedan od pojmova koji je neizbežan kada je reč o osamdesetim godinama. Jedan od razloga te neizbežne nostalgije je svakako činjenica da je reč o relativno bliskoj prošlosti koja je dovoljno daleko da izaziva osećaj sete i nostalgije, ali isto tako dovoljno blizu da se čini kako su sećanja „jasna” i izražena. Autor serije Goran Kulenović je povodom pitanja o nostalgiji izjavio kako njihova ambicija nije bila da izazovu nostalgiju kod publike već da osamdesete prikažu što verodostojnije:

„Mi imamo ambiciju prikazati seriju za koju nitko neće reći: ma, to tak’ nije bilo”¹⁰.

Nešto slično tome stoji i u zvaničnoj najavi serije u kojoj se upravo ističu motivi svakodnevnog života osamdesetih:

„Serija oživljava duh početka osamdesetih, kako kroz samu priču, tako i kroz vizualnu komponentu, arhivske zvučne i video inserte te rekonstrukciju autentičnih ambijenata tog vremena, od novinskih redakcija, rock klubova, kavana i omiljenih generacijskih okupljališta do dućana, kina i vojarna”¹¹.

S jedne strane nedavna prošlost, kako je neki nazivaju, razdoblje od pre trideset sedam godina kod mnogih i dalje budi i lepa i ružna sećanja. Kao što je i najavljeno, osamdesete su u seriji prikazane kao razdoblje koje je s jedne strane bezbrižno za mlade koji su okrenuti sportu, muzici, izlascima, dok je sa druge strane, za starije život malo složeniji. Dešava se da nestane kafe, goriva, da se čeka u redu za hleb ili pak da se vrše politički motivisani pritisci na pojedine likove iz serije, ali isto tako dešavaju se prve ljubavi, sklapaju se brakovi, organizuju se zabave, putuje se u Trst po garderobu, sluša se najnovija muzika, odlazi se na fudbalske utakmice, napreduje se u tehničkom smislu¹². Sve su to delići slagalice osamdesetih iako se na prvi pogled može činiti da su ti motivi univerzalni (ne svi, ali veći deo) odnosno primenljivi i na sadašnje vreme, što zapravo predstavlja važan momenat za publiku koja se na taj način vezuje sa samu radnju, no o tome će više biti reči malo kasnije.

Pank i novi talas u Crno-bijelom svijetu

Već na samom početku gledanja serije postaje jasno da muzika ima veoma važnu ulogu, ne samo kao *soundtrack* već je utkana maltene u svaku poru radnje. Za ilustraciju toga može da posluži podatak da je naziv svake epizode

10 <http://www.jutarnji.hr/vijesti/redatelj-najiscekivanije-domace-serije-crno-bijeli-svijet-smo-radili-s-idejom-da-nitko-ne-kaze-ma-to-tak-nije-bilo/481582/>, 15.1.2017.

11 Dostupno na: <http://www.hrt.hr/274148/crno-bijeli-svijet-obiteljska-prica-s-mirisom-80-ih-2>, 15.1.2017.

12 Na primer u prvoj sezoni serije Jagoda svom suprugu za rođendan kupuje video rekorder koji je u to vreme u Zagrebu bio „čudo od tehnike”.

inspirisan određenom pesmom („442 do Beograda” od Bajage, „Odlazak u noć” Azra, „Zagreb je hladan grad” Film itd.), kao što je i serija dobila ime po pesmi grupe Prljavo kazalište. Prva numera koja se čuje u seriji (ne računajući uvodnu špicu) jeste „Narodna pjesma” riječke grupe Paraf što na samom početku ukazuje u kom muzičkom pravcu će se serija odvijati, odnosno koja muzika će biti zastupljena. S obzirom na to koje grupe, tj. pesme predstavljaju *soundtrack* serije, može se zaključiti da je akcenat na panku i muzici novog talasa. Ovi muzički žanrovi (ali i kulturni fenomeni) su u seriji predstavljeni kao novine koje mladi rado prihvataju i vrlo pomno prate svako novo dešavanje, svaku svirku, izlazak novog albuma omiljene kako strane, tako i domaće grupe. Budući da je radnja smeštena u Zagreb, najveća pažnja je poklonjena upravo zagrebačkoj sceni (grupe Haustor, Film, Prljavo kazalište), ali isto tako se pominju i riječka grupa Paraf, slovenačka pank grupa Pankrti¹³, muzičari kao što su Slađana Milošević, grupa Bijelo dugme i drugi. U pojedinim epizodama se čak i „pojavljuju” neke od tadašnjih muzičkih zvezda, pa se tako u jednoj epizodi pojavljuje Slađana Milošević, u drugoj Goran Bregović, zatim Darko Rundek, ali i Debi Hari (Debbie Harry) iz grupe Blondie. Naravno, reč je o glumcima koji se nalaze u ulozi ovih zvezda. Svi oni su prikazani u sklopu određene priče, npr. Una Darka Rundeka upoznaje na probi benda, Kipo i Žungul dobijaju zadatak da odu u Beograd i intervjuišu Slađanu Milošević, dok Žac Gorana Bregovića sreće nenadano u muškom toaletu i na poklon od njega dobija audio kasetu sa neobjavljenim pesmama. Na taj način i muzičari bivaju uklopljeni u svakodnevicu osamdesetih i predstavljeni kao ljudi sa kojima je moguće uspostaviti kontakt. Da je muzika deo svakodnevnice glavnih aktera serije jasno je iz običaja detaljnog preslušavanja novih ploča, redovnih posećivanja svirki, ali i uzajamnog poklanjanja najnovijih albuma pomenutih grupa.

Novi talas je muzički i kulturni fenomen koji je neodvojiv od priče o osamdesetim godinama, naročito na samom prelazu između sedamdesetih i osamdesetih. Samim tim i u seriji *Crno-bijeli svijet* zauzima značajno mesto, bilo direktnim pominjanjem od strane likova u seriji ili, pak, indirektno putem muzičkog odabira, kostima, šminke, prikazanih žurki, okupljanja ispred tada popularnih kafica, interesovanja, pomeranja granica u umetnosti. Novi talas je usko povezan, zapravo neodvojiv od pojma urbanog, grada kao centra dešavanja, zatim mladosti, te oslobađanja od dotadašnjih okvira kako u umetnosti, tako i u društvu. Tako Janković novi talas vidi kao „eksploziju kreativne gradske mladosti” (Janković 2012, 5), dok Vićentić smatra da:

13 Među poštovaocima i savremenicima pojave panka i novog talasa na ovim prostorima i dan danas postoji nezvanična zvučno-prostorna podela na relaciji Beograd-Zagreb-Ljubljana-Sarajevo pri čemu se Beograd doživljava kao grad sa tvrdim zvukom, Zagreb kao pop mesto, Ljubljana kao pank i nekomunikativna scena, dok je Sarajevo predstavljalo „drugog” u tom međusobnom prepoznavanju odnosno kao grad koji je iznedrio pojavu „pastirskog rokenrola” od čega su se pankeri i njuvejveri strogo ograđivali. Ova konstatacija predstavlja rezultat rada na istraživanju odnosa muzike i mesta na primeru beogradskog novog talasa (v. Ristivojević 2014, 270–282).

„Kada se govori o Novom talasu prvenstveno se misli na muzički pravac s početka osamdesetih godina prošlog veka, koji je predstavio mlade autore izrasle na post-pank osnovi, oslobodene nametanih šablona, društveno anagažovane i umetnički motivisane” (Vićentić 2012, 328).

Da su pank i novi talas obuzeli omladinu u Zagrebu vidljivo je i iz komentara starijih na novi izgled mladih (kada Una i Žac idu na novogodišnju žurku, a komentar starijih je „da idu na bal vampira”), ali i na čitav koncept (nazi-vi grupa, nerazumevanje muzike i sl.). Mladima je to bio način da se pobune protiv autoriteta (na prvom mestu roditelja i škole), ustrojenih pravila kojih se moraju pridržavati kada je svakodnevni život u pitanju, manje autoriteta u političkom smislu iako su pojedine tadašnje pesme za to vreme zaista i bile provokativne u političkom pogledu.

Svakako, iz same serije je moguće zaključiti da su u muzičkoj industriji bili zastupljeni i drugi muzički žanrovi poput narodne muzike. Dok je jedan od glavnih likova serije Kipo u vojsci bio zadužen za puštanje muzike sa razglasta, imao je nesporazum sa jednim od starešina koji je smatrao da bi u vojsci koja se zove JNA (Jugoslovenska narodna armija) trebalo puštati narodnu muziku (pa tako u sledećoj sceni ide pesma tada mlade pevačice, Šemse Suljaković) dok bi se zabavna muzika (kako je pomenuti starešina klasifikovao muziku koja se čula sa razglasta, tj. pesmu „Ulične tuče” grupe Parni valjak) slušala da je reč o Jugoslovenskoj zabavnoj armiji. Iako je sama scena svojevrsna karikatura, lako je uočiti postojanje opšte podele na narodnu i zabavnu muziku koja svakako i u tom momentu predstavlja simplifikovanje stvarnog stanja na muzičkoj sceni, naročito sa pojavom novog talasa i proliferacijom zvuka koji je on izazvao.

Crno-bijeli svijet osamdesetih – analiza foruma

Kako bi bilo moguće prikazati proces konstruisanja osamdesetih kroz seriju *Crno-bijeli svijet* odnosno doći do značenja koja se tom razdoblju pripisuju od strane gledalaca, neophodno je sagledati komentare pojedinaca koji su seriju odgledali. Perspektiva publike omogućava stvaranje novih slika osamdesetih koje se ne moraju nužno podudarati (a i mogu) sa onom koju su ponudili sami autori serije. Budući da u trenutku istraživanja nije bilo moguće da lično intervjuišem gledaoce iz Hrvatske¹⁴, materijal za analizu je prikupljen na internet forumu *Forum.hr*. Teme u okviru kojih sam ispitivala mišljenja o seriji i

14 Budući da serija u Srbiji nije izazvala naročite reakcije, osim nekoliko članaka u novinama (npr. tekst „Vreme između strahova” objavljen u nedeljniku *Vreme* koji je napisao Teofil Pančić – dostupan na <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1284889>, „Crno-bijeli svet” iz istog nedeljnika ali pera Dragana Ilića <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1278150>, kao i tekst „Nostalgicna vizija prošlosti” Dimitrija Vojnova objavljenog na portalu *Before After* <http://www.beforeafter.rs/kultura/nostalgicna-vizija-proslosti/>), za analizu sam se poslužila materijalom prikupljenim na portalima sa hr domenom na kome uglavnom komentarišu gledaoci iz Hrvatske na koje je serije ostavila daleko veći utisak.

osamdesetim godinama uopšte su *Crno-bijeli svijet ili kako smo živjeli u 80ima* i *Crno-bijeli svijet*¹⁵. Ovaj forum sam odbarala zbog toga što sadrži najviše materijala za analizu, odnosno veliki broj učesnika u razgovoru, te samim tim i pregršt različitih gledišta. Možda bi interesantno bilo primetiti kategorizaciju tema unutar ovog foruma. Naime, tema *Crno-bijeli svijet ili kako smo živjeli u 80ima* spada pod kategoriju „blisko politici” što već u prvi mah ukazuje na način pristupa analizi serije među forumašima (politički orijentisani komentari). Druga tema *Crno-bijeli svijet* se nalazi u podsekciji „serije” i komentari se mahom tiču analize same serije (gluma, radnja, produkcija, nostalgija i sl.). U slučaju ove dve teme svrstavanje u potkategorije se pokazalo kao važno jer je na taj način i usmeravan tok razgovora među forumašima. U okviru prve teme fokus učesnika nije bio toliko na samoj seriji koliko na političkom identitetu osamdesetih, ali i devedesetih, pa i današnjice sa kojom su se prošla vremena upoređivala. Dok je, recimo, u okviru druge diskusije tema više bila usmerena na to koliko su glumci uspešno odglumili svoje uloge, da li je serija vredna gledanja, da li je dovoljno zanimljiva i tome slično.

Komentare učesnika foruma podelila sam tematski na tri grupe. Prvu grupu (i najbrojniju) čini diskusija na temu nostalgije, tj. jugonostalgije, tačnije u kojoj meri serija budi osećanje nostalgije za prošlim vremenima kod gledalaca. Drugu grupu komentara čine oni koji se tiču „pecanja” grešaka autora serije u faktografskom smislu, odnosno da li je bilo tako kako je prikazano u seriji ili nije, kao i zašto je to toliko važno. Treću tematsku grupu bi činili svi komentari koji se odnose na umešnost glumaca, zanimljivost radnje i sl, ali se tim komentarima nisam podrobnije u ovom radu bavila zbog toga što nisu relevantni za analizu.

(Jugo)nostalgija

Već letimičan pogled na komentare u okviru foruma ukazuje na postojanje jakog osećaja nostalgije koji se povezuje sa serijom *Crno-bijeli svijet*, odnosno sa osamdesetim godinama prošlog veka. Na osnovu analize reakcije gledalaca moguće je uočiti da je nostalgija shvaćena u dvojakom smislu. Naime, moguće ju je shvatiti u pozitivnom smislu kao npr. lepo sećanje na mladost:

„Meni su osamdesete dio djetinjstva”.

„U mom slučaju je jugonostalgija vezana za mladost. I da, volim Bajagu i Azru i da Zagreb mi je glavni grad i da ne volim Mile Kitića i volim Sars i nisam Udbaš ni komunist i svaka isključivost mi ide na živce”.

„I da, veselim se seriji, jako, jer me je po reklamama podsjetila na trenutke iz moje mladosti”.

15 Tema *Crno-bijeli svijet* dostupna je na <http://www.forum.hr/showthread.php?t=866646>, dok je temu *Crno-bijeli svijet ili kako smo živjeli u 80ima* moguće naći i pratiti na <http://www.forum.hr/showthread.php?t=867810>, 25.1.2017.

„Unatoč materijalnom, relativnom siromaštvu, nestašicama, par-nepar, milicajcima i švercerima, osamdesetih se daleko ljepše živjelo nego danas”.

Međutim, isto tako postoje oni koji smatraju da nostalgija daje iskrivljenu i lažnu sliku o prošlosti i na taj način je bespotrebno i nezasluženo veličajući:

„Na 80-te se općenito gleda ružičastim naočalama, barem kod likova kao onaj autor dokumentarca „Sretno Dijete”, ali ne vidim tu ništa posebno loše ili dobro. Svi imaju nostalgiju na vrijeme kada su bili tinejđeri ili mladi ljudi”.

„Kako znaš da je mladima bilo dobro tad? Nije. Glazba i izlasci nisu bili dovoljna kompenzacija za sva ostala sranja kroz koja su prošli. Mogu ti pričati primjere iz svog društva i obitelji... Zagreb”.

Isto tako, pojedini forumaši ističu razliku između nostalgije i jugonostalgije objašnjavajući je time što je nostalgija isto što i „žal za mladošću”, dok je jugonostalgija žal za određenim političkim sistemom, što ne isključuje preklapanje ova dva „tipa” nostalgije. Kada se pogledaju komentari koji se tiču nostalgije moguće je uočiti obrazac: bezbrižno detinjstvo ili mladost, posećivanje koncerata, slušanje muzike, uopšte bezbrižno slobodno vreme.

Nostalgija predstavlja čestu temu naučnih radova, pa je tako Mijić određuje kao „neautentičnu maglovitu percepciju prošlosti” (Mijić 2012, 226) pri čemu se ta percepcija prošlosti više odnosi na samu ideju prošlosti nego prošlost samu (Mijić 2012, 238). Osim ideje prošlosti, nostalgija može predstavljati i refleksiju vremena u kojem živimo (Spasić 2012, 578). Neretko se u razgovor prizivaju „devedesete” kao loše i nesigurno vreme, nasuprot kojih stoje „vesele osamdesete”. Povlačenje paralele između osamdesetih i devedesetih godina, osamdesete svrstava u razdoblje pozitivnih dešavanja, za razliku od devedesetih. Ono što predstavlja karakteristiku svake priče o nostalgiji jeste (o)sećanje, deljenje i zajedništvo (Palmberger 2008, 357) što je i vidljivo iz pojedinih komentara. Ključni element nostalgije je zapravo poistovećivanje sa onim za čim je osoba nostalgična. U slučaju osamdesetih, kod učesnika foruma je evidentno positovećivanje sa tim vremenom kroz različite segmente svakodnevnog života:

„Serija će prikazivati svakodnevni život koji slični današnjem životu. Znači, ljudi rade, mladi se provode. Ima raznih životnih tema sa kojima se možemo poistovjetiti”.

Sam autor serije na temu nostalgije kaže:

„Neki mi ljudi danas vele da su im to bila „zlatna vremena”, neki govore potpuno suprotno. Mi nismo išli tim putem, ni Igor niti ja. Nema nostalgije. To su, naprosto, priče o ljudima u tom vremenu. Tu su stare pjesme, stari kostimi, stari auti... ali mi ne pokušavamo poticati nostalgiju. To je tek realan presjek tog vremena prije 35 godina. Muzički gledano, to je zaista bilo sjajno vrijeme”¹⁶.

16 <http://www.jutarnji.hr/vijesti/redatelj-najiscekivanije-domace-serije-crno-bijeli-svijet-smoradili-s-idejom-da-nitko-ne-kaze-ma-to-tak-nije-bilo/481582/>

Iz samog iskaza autora moguće je uvideti da namera nije bila ponuditi nostalgичnu sliku prošlosti niti podsticati takva osećanja kod gledalaca, već pre evocirati „kako je nekad bilo” sa što autentičnijim inventarom i postavkom. Međutim, budući da se radi o vremenu koje je relativno bliska prošlost, nemoguće je izbeći nostalgичna osećanja makar kod jednog dela publike, što će se i pokazati u komentarima. Ta nostalgичna osećanja kod nekih predstavljaju nostalgiju za mladošću i načinom života koji su tad vodili, dok je kod nekih prevagnuo jugonostalgичni narativ tj. nostalgija za životom u SFRJ jer se „tada bolje živelo neko danas”¹⁷:

„Jugonostalgije ne bi bilo da ljudi bolje žive. Da imaju posla i egzistencijalnu sigurnost.

Ovako od parola i držanja ruke na srcu običan čovjek nema ništa i naravno da se sjeća sigurnosti u kojoj je živio”.

Jedna od najčešćih polemika na forumu se upravo tiče pitanja života neka-da i danas, kada je i da li je ranije bilo lepše i lakše živeti ili je to ipak danas, te zbog čega. Mišljenja su i po ovom pitanju vrlo oprečna te tako pojedini smatraju da osamdesetih nije bilo sve tako „veselo” kao što se pokušava predstaviti i u samoj seriji, ali i u javnom diskursu uopšte:

„Sinovi komunističkih moćnika, protagonisti Novog vala i njihovi očevi su imali normalan život...No mnogi su u to vrijeme morali na kulućenje po njemačkim bauštelama da bi im obitelji preživjele, jer za njih (politički nepodobne) u Jugoslaviji nije bilo posla”.

„Osim nestašica i par-nepar jedno vrijeme bile su i redukcije struje. Došao bi auto iz elektre, zimsko doba, kasno popodne i isključio struju u cijeloj zgradi i tako u cijelom kvartu (do jutra)”.

Drugi, pak, smatraju da u osamdesete sa sobom nosile i pozitivne i negativne strane:

„Postojale su neke ideološke zapreke, nisi smio govoriti javno protiv Tita, komunista i partizana, ali zato si imao siguran posao, mirovinu, dobio si stan, dobijali su ga svi, bilo je redukcije struje 80 ih”.

Pojedini forumaši su isticali kako serija nema veze sa politikom već sa odrastanjem jedne generacije:

„Još serija nije ni krenula, a već znate da veliča Jugu i komunizam. Niste pomislili da serija možda uopće nema nikakve veze s politikom, nego da je jednostavno nečije viđenje odrastanja uz glazbu, izlaske i tome slično? Naime, i u Jugi se slušala glazba, lokalo se, droksalo i izlazilo, baš kao i danas”.

Na osnovu komentara moguće je uvideti na koji način se proces identifikacije gledalaca sa predstavom osamdesetih iz serije odvija. Ovo razdoblje je

17 Jugonostalgija je takođe jedna od proučavanih tema, v. Krstić 2009, Spasić 2012, Mijić 2012, Kovačević 2012, Gavrilović 2012.

vrednovano kroz sadašnju perspektivu odnosno kroz dve paralele: osamdesete/devedesete i osamdesete/danas. Kako se većina komentara odnosi na pitanje kvaliteta života nekad i sad, te polemiku kada se bolje živelo, moglo bi se reći da se većina učesnika foruma slaže da su devedesete godine donele sunovrat u svim sferama života. Međutim, postoji deo forumaša koji devedesete posmatraju u pozitivnom svetlu zbog osamostaljenja Republike Hrvatske. Kada je u pitanju paralela između osamdesetih i današnjice, mišljenja su podeljena. Kao pokazatelji boljeg života u komentarima se najčešće mogu naći mogućnost zaposlenja, sloboda govora, nesmetano kretanje odnosno putovanja bez vize, ali i broj održanih koncerata stranih izvođača u Hrvatskoj čime se Hrvatska stavlja na aktuelnu mapu muzičkih zvezda.

Prva tema istraživanog foruma je u velikoj meri seriju ostavila po strani nauštrb polemike o tome kada se bolje živelo, kakve je ko imao uslove za život, a kakve ima danas i tome slično, što može svedočiti o tome u kojoj meri serija kao medij može da potakne ljude na razmišljanje i revidira predstave o određenom periodu te samim tim i njegovo simboličko (re)konstruisanje. Prosuđivanje iz današnje perspektive o nekom periodu u tu predstavu nužno uključuje dosadašnje iskustvo što utiče na stvaranje jednog novog pogleda, iako se to isprva ne mora tako činiti. Takođe, prilikom polemike o osamdesetim godinama, trebalo bi primetiti da su ljudi skloni da vremenom zaboravljaju ružne stvari, pa se tako iz mladosti uglavnom sećaju samo onih lepih. S tim u vezi dosta učesnika foruma je istaklo kako seriju gleda sa decom što predstavlja priliku da im se taj period na neki način približi, bolje objasni. Stoga bi bilo zanimljivo analizirati kako nove generacije koje u to doba nisu bile ni rođene razumeju taj period, koju predstavu oni o njemu imaju (većim delom su to roditeljske predstave). Tu momenat konstruisanja naročito dolazi do izražaja jer ne postoji sećanje već samo posredno saznanje, ali to bi mogla biti tema nekog posebnog rada.

Ma, to tak' nije bilo

Drugi skup komentara bi se mogao podvesti pod one koji ispituju autentičnost serije i njenu „verodostojnu” sliku osamdesetih, a verodostojnih slika je onoliko koliko ima i ljudi jer svako se na drugačiji način seća tog perioda (ukoliko ga se uopšte seća naravno), pamti samo neke detalje dok druge ne itd. Autentičnost osamdesetih se prema nekima ogleda u minucioznom insistiranju na tome koje godine je izdat neki album ili postala dostupna na primer Rubikova kocka.

„Rubikova kocka nije bila dostupna 1979. jer je tek 1980. izišla na tržište...a i onda je dosta koštala, to je bila senzacija dobiti tu igračku”.

„Dvije stvari koje su pogriješili su kad mali dođe kod staroga doma i da curi novu ploču od Prljavaca je totalno kriva. Mali joj nije dao album iz '79. (omot sa zihericom i znakom od Stonesa) već je omot od singla CBS/Moderna dje-

vojka koji nije sigurno izašao prije 1980. Pjesma „U mojoj općini problema nema” je sa albuma iz ‘79. ali sami omot koji je mali dao su totalno fulali. Scena kad slušaju ploče u sobi...na malom stoliću gdje je gramofon sa desne strane je album Parnog valjka „Vruće igre” koji je isto tek izašao 1980”.

Glavni kamen spoticanja među forumašima vezano za elemente slike osamdesetih čine muzika, odeća i jezik tj. sleng. Kada je o muzici reč, najviše se spominje novi talas što potvrđuje tezu da je to jedan od soundtreka tog perioda iako prema svim parametrima brojnosti (posete koncertima, diskogrfski podaci, tiraži) novi talas nije bio najpopularniji niti najslušaniji muzički žanr. Međutim, predstava o novom talasu je nešto što ga vezuje za osamdesete, pa je tako i percepcija osamdesetih neodvojiva od priče o ovom muzičkom fenomenu.

„Dam se kladiti da se novovalna muzika među običnim svijetom tada smatrala elitističkom, a da su u narodu popularniji bili zabavnjaci i narodnjaci i eventualno Bijelo dugme. Novovalnu muziku su slušali samo mladi i urbani i malo školovaniji ljudi, koji su u situaciji da danas to nameću kao zvučnu sliku cijele te epohe”.

„Kako bi ti prikazao njihov život u Zagrebu prije tridesetak godina, a da u sliku ne ubaciš Novi val, fićeke i momke koji odlaze u JNA?”

Novi talas se pominje i kroz poređenje sa narodnom muzikom kada je u pitanju slušanost tj. popularnost:

„Slušali su se narodnjaci masovno, samo što nisu bili u mainstream medijima ili po centrima većih gradova. Onda su malo školovaniji ljudi to držali nečim groznim i nekulturnim i niskim. (Odraž tog razmišljanja je još postojao do sredine 90-ih, a danas su cajke u centru Zagreba.)”

„Osamdesetih su svu bili neki hašomani, pankeri, rokeri, metalci, kasnije alternativci..., dosta se to i prenaplašavalo da bi ispao veća faca. Ne znam šta bi se nekom desilo da je tad rekao da sluša narodnjake, ili čak Mišu ili Olivera ili Nove Fosile, taj bi vjerovatno bio izložen sprdnji cijelog društva”.

Tema zulufa jednog od glavnih junaka serije koji služi vojni rok predstavlja jednu od čestih na forumu. Naime, mnogi forumaši smatraju da takva frizura sa zulufima nije bila dozvoljena u vojsci, te je to jedna od čestih zamerki autorima serije:

„Kipo ima preduge zulufe za nekog tko dolazi na vikend iz JNA...”

„Ma i odjeća...to je bila odjeća s kraja 80tih a ne početaka. Plus, na tulumima se nije pričalo književno, tipa: Hoćeš plesati? Tu sam umrla od smijeha, jer se govorilo cagati a ne plesati. Ima grešaka i oko vokabulara, mnoge riječi iz serije se nisu rabile, i krivo skinuti način spike”.

Sama tema autentičnosti i istorijske verodostojnosti serije isprva ne deluje preterano važno budući da je reč o igranoj, a ne dokumentarnoj seriji. Međutim, odgovori ispitanika ukazuju na to da su njihova očekivanja po tom pitanju bila prilično visoka. Uprkos tome što je reč o umetničkom ostvarenju gde je sloboda autora nešto sasvim normalno, gledaoci traže tačnost, preciznost, ute-

meljenje svojih sećanja u sitnicama koje im ne bi narušile sliku vremena onako kako ga oni pamte što je samim tim vrlo teško izvesti budući da je predstava o osamdesetim jako puno.

„Serija je autentična po mnogo čemu, ploče, tranzistori, socijalističke krtije, nema goriva, politika je bila svakodnevica...samo što su im malo forsirane fore kad pokušavaju dokazati koliko je otvorena Juga bila prema zapadu”.

Treća grupa komentara se odnosi na glumu, radnju, međutim budući da ti komentari nisu u tolikoj meri relevantni za temu ovog rada, nisam se njima posebno bavila.

Zaključak

Serija *Crno-bijeli svijet* predstavlja svakodnevni život u Zagrebu na samom početku osamdesetih godina. Radnja prati svakodnevne doživljaje dve zagrebačke porodice. Međutim, ono što se u komentarima povodom emitovanja serije nameće kao „opšta tema” jesu osamdesete u (jugo) nostalgичnom tonu. Imajući u vidu tridesetogodišnji otklon od osamdesetih, osnovna ideja rada je bila da ukaže na proces konstruisanja pomenutog perioda kroz otkrivanje značenja koja mu se danas pripisuju, kao i da pokuša da pruži odgovor na pitanje zašto su osamdesete uopšte relevantna antropološka tema. Kao što je i iz same serije, ali i iz komentara gledalaca moguće videti, osamdesete se danas mogu prikazati na više načina. Mogu biti shvaćene kao svakodnevni „običan” život ljudi u SFRJ, mogu biti život mladih koji ga se danas sa setom sećaju, mogu biti obojene novotalasnim zvukom, ali i narodnim melosom. Naposletku za neke mogu biti vreme represije i nestašica, dok za druge vreme u kojem se daleko bolje živelo nego danas, a za treće ujedno i vreme nestašica, kao i veće prisnosti među ljudima i učestalijeg druženja. Ono što je u ovako brojnim viđenjima jednog perioda značajno jeste da ne postoji jedno „ispravno”, već ih je onoliko koliko ima značenja koja mu se pridaju. Na taj način i serija kao medij doprinosi tom značenjskom mnoštvu pa se može smatrati uticajnim medijem o čemu je već bilo reči. Ukoliko se televizijska serija posmatra kao segment popularne kulture koji komunicira sa svojim konzumentima dvosmerno, gledalac postaje aktivni stvaralac poruke, a ne tek puki primalac iste (Krstić 2009, 148). Kada je reč o najzastupljenijim elementima koji evociraju i iznova stvaraju svakodnevni život osamdesetih u seriji *Crno-bijeli svijet* mogli bi se izdvojiti nestašice goriva, kafe, struje, smrt druga Tita, par-nepar vožnja, pojava panka i novog talasa na muzičkoj sceni, putovanja u Trst, prisnije i intenzivnije druženje, te okupljanje u popularnim lokalnim kaficima.

Na osnovu prethodno iznete analize pokušaću da objasnim i zašto bi proučavanje jedne ovakve serije bilo antropološki relevantno, odnosno zašto su osamdesete u tom smislu antropološki relevantna tema. Na prvom mestu bi se mogla naći veoma popularna tvrdnja (kako u svakodnevnom kolokvijalnom govoru, tako i među forumašima) da su osamdesete „poslednje vreme u kojem

se bolje živelo”. Pod time se podrazumeva paralela između toga kako se danas živi, ali isto tako između osamdesetih i mračnih devedesetih koje su usledile i koje su za većinu komentatora po svim parametrima negativne. U poređenju sa tako mračnim periodom, osamdesete u sećanjima nužno postaju nešto „sve-tlije”, lepše, životnije, ispunjenije, čak iako možda nisu bile. Svakako bi trebalo istaći da se sa ovom konstatacijom boljeg života ne slažu svi¹⁸. Gledaoci serije koje sam na forumima pratila većim delom smatraju da je život osamdesetih bio lakši i lepši i neretko ga porede sa životom devedesetih kao i aktuelnim društvenim i političkim stanjem. Osamdesete u kolektivnom sećanju predstavljaju i vreme kada je u bivšoj Jugoslaviji, tačnije većim urbanim centrima poput Beograda, Zagreba, Ljubljane, umetnost doživljavala svoj procvat, a ponajviše domaća muzička scena kao svojevrsna refleksija događanja na Zapadu, (tačnije centara kao što su Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija) prelomljena kroz lokalni društveni i politički kontekst. Ovaj momenat se naročito pronalazi u narativima onih koji su u to vreme bili mladi, te najviše i zainteresovani za ove kulturne sfere, ali i danas za priču o tom vremenu. Tridesetogodišnji razmak je dovoljan da izazove potrebu onih koji su tada bili mladi da o tom periodu govore. Ujedno, u većini slučajeva ti ljudi su danas u najvećem broju na određenim društvenim i profesionalnim pozicijama koje omogućavaju česte refleksije na period sopstvene mladosti i pričanje priča kako se nekad živelo, šta se slušalo, gde se izlazilo, šta se nosilo i slično. To dalje znači da se o ovoj deceniji može govoriti iz ličnog ugla, na osnovu sopstvenih sećanja, ali isto tako na osnovu konstruisane slike koja se o tom periodu stvara putem filmova, serija, muzike. Konstruisanje takvih slika naročito dobija na važnosti kada o tom periodu saznaju oni koji su danas mladi, a koji o tom vremenu ne znaju ništa sem onoga što čuju od roditelja, prijatelja ili saznaju putem popularne kulture¹⁹. Neko ko je živio tada se svakako oslanja na svoju memoriju međutim često se ta memorija naknadnim pogledima unazad (re)konstruiše iz čega nastaje nešto sasvim novo. To novo podrazumeva novi pogled na proučavani period iz aktuelne perspektive i naknadnog životnog iskustva koje u ovom slučaju nije zanemarljivo. Upravo konstruisanje i formiranje novih predstava svesno ili ne predstavlja predmet interesovanja antropologije u ovom smislu. Ova serija nije planetarno popularna poput serije *Igra prestola*, ali i ne mora biti da bi se moglo govoriti o komunikacijskom procesu i korelaciji između autora serije i publike.

Literatura

- Banić Grubišić, Ana. 2013. Antropološki pristup medijima – kratak pregled (sa posebnim osvrtom na igrani film). *Antropologija* 13 (2): 135–155.
- Đurković, Miša. 2005. Prva petoletka: domaće televizijske serije i transformacija sistema vrednosti u tranziciji. *Sociološki pregled* 39 (4): 357–381.

18 V. npr. Spasić 2012, 581.

19 Vidi Ristivojević 2013, 1013–1024.

- Gavrilović, Ljiljana. 2012. „Preludijum za antropologiju medija”, U: Lj. Gavrilović (ur.), *Etnologija i antropologija: stanje i perspektive*, Beograd. Etnografski institut SANU: 143–150.
- Janković, Aleksandar. 2012. (De)mistifikacija sećanja i identiteta – popkulturni tekstovi 2010/2011. *Tekstovi sećanja: filmski, medijski i digitalni*: 1–15. Dostupno na: http://www.fdu.edu.rs/uploads/uploaded_files/_content_strane/2012_aleksandar_jankovic.pdf
- Kovačević, Ivan. 2012. „Jugoslovensko kulturno nasleđe – od jugoslovenske ideje do jugonostalgije”, U: I. Kovačević (ur.), *Ogledi o jugoslovenskom kulturnom nasleđu*, Beograd. Srpski genealoški centar: Filozofski fakultet, Odeljenje za etnologiju i antropologiju: 7–19.
- Kovačević, Ivan, Brujić Marija (ur.). 2013. *Antropologija televizijskih serija* – Nova srpska antropologija, knj. 10. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Srpski genealoški centar.
- Kovačević, Ivan, Brujić, Marija. 2014. „Ljubav na prvo pogled” – TV serije: uvod u antropološku analizu. *Etnoantropološki problemi* 9 (2): 395–415.
- Krstić, Marija. 2009. „Kursadžije – terapijska uspavanka? Analiza popularne domaće humorističke serije. *Antropologija* 7: 137–152.
- Mijić, Emilija. 2012. „Nasleđe kao savremeni pop-kulturni sadržaj: industrijalizacija i reprezentacija SFRJ”, U: I. Kovačević (ur.), *Ogledi o jugoslovenskom kulturnom nasleđu*, Beograd. Srpski genealoški centar: Filozofski fakultet, Odeljenje za etnologiju i antropologiju: 225–241.
- Palmberger, Monika. 2008. Nostalgia Matters: Nostalgia for Yugoslavia As Potential Vision For A Better Future. *Sociologija* L (4): 355–370.
- Ristivojević, Marija. 2013. „Novi talas” u percepciji novih generacija. *Etnoantropološki problemi* 8 (4): 1013–1024.
- Ristivojević, Marija. 2014. *Beograd na „novom talasu”. Muzika kao element konstrukcije lokalnog identiteta*. Beograd: Srpski genealoški centar: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Simeunović Bajić, Nataša. 2012. „Medijsko (re)konstruisanje jugoslovenskog kulturnog nasleđa i kolektivnog pamćenja: slučaj „Dana mladosti””, U: I. Kovačević (ur.), *Ogledi o jugoslovenskom kulturnom nasleđu*, Beograd. Srpski genealoški centar: Filozofski fakultet, Odeljenje za etnologiju i antropologiju: 193–224.
- Spasić, Ivana. 2012. Jugoslavija kao mesto normalnog života: sećanja običnih ljudi u Srbiji. *Sociologija* LIV (4): 577–594.
- Vićentić, Ninoslava. 2012. Opšte odlike umetnosti i uloga medija. Iznošenje društveno-angažovanog stava beogradskog *novog talasa*. *Kultura* 133: 328–338.

Primljeno:

Prihvaćeno:

Marija Ajduk

„Joyful” eighties from the perspective of a TV show *Black & White World*

Abstract: This article analyzes the perception of the eighties in SFRY based on the example of a TV show *Black & White World*. The basic thesis is that the eighties are a particular cultural construct whose meanings are continuously (re)produced between a producer and a consumer, in this case between the author of the TV show and the audience. The article aims to illustrate the process of construction of the period in question by revealing meanings assigned to it as well as to answer the question why the eighties as such should be a relevant anthropological topic. Apart from the episodes of the show, the material for the analysis includes the comments of the audience derived from discussion on the internet forum *Forum.hr*.

Keywords: TV show, anthropology, eighties, SFRY, internet forum, new wave, Black & White World